

การบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทย ยุคไทยแลนด์ 4.0

AN INTEGRATION OF GHARÀVÀSA-DHAMMA (VIRTUES FOR A GOOD HOUSEHOLD LIFE) WITH THAI FAMILY PRACTICE IN THAILAND 4.0

พระมหาศวิกรณ์ เปมสโร (ตั้งคำ)

พระสุริยา สุริโย (คงคาไหว)

พระสาโรจน์ ธมมสโร (แช่อู๋)

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

การศึกษางานวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) หลักฆราวาสธรรม 2) การปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 3) หลักฆราวาสธรรมที่นำมาบูรณาการกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 และ 4) สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มประชาชน จำนวน 15 คน คัดเลือกแบบเจาะจง โดยใช้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการและสร้างองค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาพบว่า

1) หลักฆราวาสธรรม ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ 2) การปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ด้านมั่นคงภายในครอบครัว และด้านสังคมและประเทศชาติ 3) หลักฆราวาสธรรมที่นำมาบูรณาการกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ หลักฆราวาสธรรมด้านสัจจะ หลักฆราวาสธรรมด้านทมะ หลักฆราวาสธรรมด้านขันติ และหลักฆราวาสธรรมด้านจาคะ 4) สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ การนำหลักฆราวาสธรรมปลูกฝังกับการปฏิบัติในครอบครัว การใช้ตัวกลั่นกรองผ่านทางกาย จิต ปัญญา และสังคมเป็นตัวเชื่อม การสร้างกรอบในการยึดถือธรรมโดยใช้ศีลธรรม (เน้นปฏิบัติ) คุณธรรม (เน้นจิตใจ) และจริยธรรม (เน้นความรู้) ฝึกปฏิบัติจนนำไปสู่การพัฒนาด้านรู้เท่าทัน (รู้จักตนเอง ปฏิบัติถูกต้อง (ทักษะชีวิต) ตั้งมั่นอยู่ในความดี (ละอายบาปทั้งปวง) และมีสุขภาวะที่ดี (สุขแท้) เพื่อเกิดการพัฒนาทั้งทาง

ร่างกายและจิตใจ แก่นแท้ของหลักปฏิบัติตนโดยใช้หลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนสู่ความดีงาม และพัฒนาตนสู่ความเจริญแก่ครอบครัว

คำสำคัญ: บูรณาการ, ฆราวาสธรรม 4 การปฏิบัติตน, ครอบครัว, ไทยแลนด์ 4.0

ABSTRACT

The qualitative study entitled “An Integration of Gharāvāsa-dhamma (virtues for a good household life) with Thai Family in Thailand 4.0” aimed to (1) study the principle of Gharāvāsa-dhamma, too (2) to explore characteristics of Thai family in Thailand 4.0, and to (3) integrate the Gharāvāsa-dhamma principle with Thai family in Thailand 4.0

Findings were as follows:

1) Relationship among family members: An application of the principle of Gharāvāsa-dhamma with Thai family members’ relationships is based on the basis of responsibility, rationality, and generosity and these affect family members in terms of making them responsible for family care. 2) Family security: The application of the principle of Gharāvāsa-dhamma is the basic principle of sufficiency, rationality and good immunity and these affect family members in making family members responsible for their own professional career with diligence. 3) Society and Nation: The application of the principle of Gharāvāsa-dhamma is the fundamental principle of behavioral model, persistence, clemency, sacrifice consisting and these affect family members in terms of making the family members feel compassionate by providing the family members with good support.

Keyword: Integrity, Gharāvāsa-Dhamma (Virtues For A Good Household Life), Family, Thailand 4.0

บทนำ

ปัญหาทางสังคมในโลกปัจจุบันนี้เกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด ปัญหาเยาวชน ปัญหาทางการศึกษา และอื่น ๆ ก็ล้วนแล้วเป็นปัญหาที่ควรจะได้รับ การแก้ไขและป้องกันจากทุกหน่วยของสังคมนั้น ๆ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นหน่วยที่เล็กที่สุดนั้นสังคมนั้นก็คือ “ครอบครัว” ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญที่สุดในสังคม เพราะรากฐานของความรู้ความเข้าใจ รวมถึงทัศนคติทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็ล้วนแล้วเกิดขึ้นจาก “ครอบครัว” ด้วยกันทั้งสิ้น การป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมต่าง ๆ นั้น

ต้องให้ความสำคัญที่ครอบครัวเป็นลำดับแรก (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2535) เรื่องครอบครัวซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์ คนที่มีปัญหาชีวิตน้อย ๆ มีความสุขมากส่วนใหญ่มากจากครอบครัวที่ดีมีความสุขและอบอุ่นเป็นปัจจัยหลัก เมื่อครอบครัวดีแล้วปัญหาอย่างอื่นซึ่งเป็นปัญหาภายนอกก็ไม่ใช่เรื่องที่น่าหนักใจ

ครอบครัว คือ ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนทางสายโลหิต และการแต่งงาน วัฒนธรรมการจัดระบบครอบครัวและเครือญาติของสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการกำหนดวิถีชีวิตของชุมชน จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความซับซ้อนและเป็นไปอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันโครงสร้างและรูปแบบของครอบครัวซึ่งเคยเป็นครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ขนาดของครอบครัวเริ่มเล็กลง ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมสถาบันครอบครัวซึ่งเคยเป็นทุนทางสังคม มีระบบเครือญาติที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิด มีความเกื้อกูล เอื้ออาทร และการอบรม ชดเชยบุตรหลาน การปลูกฝังวัฒนธรรมและค่านิยม ประเพณี กลับอ่อนแอลง ซึ่งมีผลต่อปฏิสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกครอบครัวทั้งทางลบและทางบวก ครอบครัวยังเป็นเสมือนแหล่งบ่มเพาะทักษะทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างมีกติกา มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ เศรษฐกิจซึ่งกันและกัน การตัดสินใจร่วมกัน รู้จักรับฟังและสื่อสารเจรจาประนีประนอมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และเหตุผล รู้จักการให้อภัยกัน มีการแบ่งอำนาจหน้าที่และแบ่งงานกัน ครอบครัวอย่างชัดเจน จะเห็นว่าในสมัยก่อนแม้ภรรยาจะมีฐานะเป็นรองสามี แต่ก็มีบทบาทที่กัน ซึ่งฝ่ายสามีมีอำนาจการตัดสินใจภายนอกบ้านการเป็นผู้นำ ในขณะที่เดียวกันภาระการดูแลบ้านเรือนและผู้คนในบ้านเป็นหน้าที่ของฝ่ายภรรยา (สำราญ บุญปราบ, 2554)

การวางแผนคิดหลักการปฏิบัติเพื่อให้ครอบครัวมีความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยและอาชีพการเป็นพ่อแม่ที่ดีเพื่อเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดี มีคุณภาพและมีความสุข มีผลเพื่อให้เกิดความสุขความเหมาะสมทางสังคม เศรษฐกิจ แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ความสำคัญของการวางแผนครอบครัว การวางแผนครอบครัว เป็นเครื่องมือสำคัญในการนำพาครอบครัวให้มีความสุขและเป็นแหล่งสร้างคนที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ เปิดโอกาสให้สามี-ภรรยาได้พัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกัน โดยการจัดสรรเวลาที่เหมาะสมในการทำงานและการแสวงหาความรู้ได้ทั้งสองฝ่าย การลดทอนความขัดแย้งของครอบครัวโดยหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง การลดทอนความระแวงอิจฉาเข้าหากันการเสียสละ โดยเห็นคำว่า “ครอบครัว” คือ สิ่งที่สำคัญที่สุดกับการให้คุณค่า ในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีกระแสของวัตถุนิยมเป็นหลัก ทำให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ทำให้ส่งผลกระทบไปสู่ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542) ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นยุคของเทคโนโลยี ยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่มีนโยบายว่าด้วยเรื่อง “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีการให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับ

โอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในศตวรรษที่ 21 จึงเห็นได้ว่าครอบครัวจึงมีส่วนสำคัญในขั้นพื้นฐานของการปลูกฝังคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม ให้ระลึกถึงความดีอยู่เสมอเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันด้านจิตใจไม่ให้ลุ่มหลงไปกับสภาวะที่ล่อแหลมที่ผิดต่อศีลธรรม เพื่อไม่เกิดเป็นปัญหาของสังคมต่อไป

ในพระพุทธศาสนานั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมะสำหรับผู้ครองเรือนไว้อย่างชัดเจน ธรรมข้อนั้นเรียกว่า “ฆราวาสธรรม 4” ซึ่งหมายถึงธรรมะย่อยๆ 4 ข้อ คือ 1) สัจจะ แปลว่า จริง ตรง แท้ เป็นหลักความซื่อสัตย์ ความจริงใจต่อคนที่เรารัก 2) ทมะ แปลว่า การข่ม ใจ การปรับตัว ฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ 3) ขันติ แปลว่า ความอดทน อดกลั้น ต้องการให้ชีวิตสมหวัง สำเร็จตั้งใจหมาย และ 4) จาคะ แปลว่า ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน หรือการให้นั่นเอง ซึ่งโดยปกติของชีวิตคุณนั้น เราต้องช่วยเหลือเกื้อกูลคนรักของเราตลอดเวลา เรียกว่าต้องแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สุวิมล บุญณะ, 2555) ซึ่ง “ฆราวาสธรรม 4” นี้เองเป็นธรรมะที่ใช้ได้ทุกกาลและทุกสมัยอีกด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว และเห็นถึงตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัวที่เป็นสถาบันแรกในการหล่อหลอมจิตใจให้รู้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ จึงมีแนวคิดที่จะศึกษาหลักฆราวาสธรรมและการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยในยุคปัจจุบันหรือเรียกอีกอย่างว่าการบูรณาการหลักธรรมและครอบครัว เพื่อให้เกิดความดำรงอยู่และมีชีวิตอยู่ในสังคมไทยอย่างปกติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักฆราวาสธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0
3. เพื่อบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0
4. สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลโดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักฆราวาสธรรมในพระไตรปิฎก โดยข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา

หนังสือ บทความ เอกสาร เอกสารวิชาการ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (internet)

2.การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยเลือกแบบเจาะจง (Porposive selection) ประกอบด้วย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ด้านมั่นคงภายในครอบครัว และด้านสังคมและประเทศชาติ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มประชาชน จำนวน 15 คน

3. การสังเคราะห์หลักขรวาธรรมที่นำมาบูรณาการกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ หลักขรวาธรรมด้านสัจจะ หลักขรวาธรรมด้านทมะ หลักขรวาธรรมด้านขันติ และหลักขรวาธรรมด้านจาคะ

4. สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการบูรณาการหลักขรวาธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0

ผลการศึกษา

1. หลักขรวาธรรม

หลักขรวาธรรม หรือธรรมของผู้ครองเรือนนั้น เมื่อครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้ประพฤติธรรมปฏิบัติตามทั้ง 4 ข้อแล้ว ย่อมประสบความสำเร็จและแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างแน่นอน เรียกว่า สามารถบูรณาการหลักขรวาธรรมกับครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้อย่างแน่นอนนั่นเอง มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 สัจจะ

สัจจะ แปลว่า จริง ตรง แท้ เป็นหลักความซื่อสัตย์ ความจริงใจต่อคนที่เรารัก ซึ่งธรรมชาติของคนเรานั้นก็ย่อมต้องการความจริงใจ หากไม่มีความจริงใจให้กัน อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องรู้ ตัวแน่ ๆ บางคน ขนาดไม่ค่อยสนิทกันยังรู้เลยว่าคนอื่นไม่จริงใจกับตนเอง ดังนั้นการคบหาสมาคมระหว่างบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด จำต้องมีหลักธรรมสัจจะซ่อนน้อมอยู่ด้วยเสมอ แต่การมีความจริงใจอย่างเดียวยังไม่แสดงออกก็ยังไม่พอ เพราะการแสดงออกซึ่งความซื่อสัตย์และความจริงใจต่อบุคคลที่เรารู้จักจะทำให้เป็นรากฐานสำคัญที่สืบสานความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งหากมีความจริงใจและซื่อสัตย์ ความสัมพันธ์ต่อกันก็จะสามารถสานต่อสัมพันธ์กันในระยะยาวได้ต่อไป ส่วนสำหรับคนที่มีความรักนั้น การมีความซื่อสัตย์และความจริงใจให้คนรักนั้น จะต้องดูแลและพิถีพิถันมากกว่าคนทั่วไป เพราะการมีชีวิตคู่หนึ่งย่อมต้องการทำให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อใจระหว่างคู่รัก หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดสัจจะต่อคนรัก ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความริ้วฉานได้ง่าย ทำให้ทั้งสองฝ่าย หวาดระแวงแคลงใจกัน และไม่ยากนักที่จะแตกหักเลิกรากันไป ยากที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม ด้วยเหตุนี้เอง หลายคนจึงได้ให้นิยามความรักว่า คือ การมีความจริงใจให้แก่กัน ซึ่งตามหลักความเป็นจริงแล้วความจริงใจและความซื่อสัตย์ก็

ควรเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่บุคคลที่รักกันพึงมีให้แก่กันเป็นอันดับแรก เพราะคนรักกันถ้ายังไม่จริงใจต่อกัน ก็เหมือนกับไม่ได้รักกันจริง หรือเป็นรักหลง หรือรักจอมปลอมนั่นเอง

ฉะนั้น แล้วหากเรามีความจริงใจต่อผู้อื่นก็จะได้รับความจริงใจกลับมานั่นเอง อาณิสสของการมีสัจจะ ได้แก่ เป็นคนมีความรับผิดชอบ เป็นคนหนักแน่นมั่นคง ชีวิตและหน้าที่การงานมีความเจริญก้าวหน้า มีคนเคารพยกย่อง มีคนเชื่อถือและเกรงใจ มีคนรักใคร่ นิยม พบเจอกับรักแท้ที่มีเกียรติยศชื่อเสียง เป็นต้น โทษของการขาดสัจจะ ได้แก่ ได้รับความรับผิดชอบ เป็นคนเหลวไหล ไร้ความสามารถใน การทำงาน ชีวิตพบแต่ความตกต่ำ ไร้คนรักจริง มีแต่คนดูถูก ไร้คนเชื่อถือ ไร้ความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่ การงาน มียศเสื่อมยศ มีลาภเสื่อมลาภ เป็นต้น

1.2 ทมะ

ทมะ แปลว่า การข่ม ใจ การปรับตัว ผีกลั่น ข่มจิต และรักษาใจ มีความหมายไปในทางการ รู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ของตนเอง ซึ่งหลักธรรมข้อนี้มีมาตั้งแต่ก่อนที่จะค้นพบอิศวกันแล้ว ซึ่งทมะนี้ หากคนไหนมีสูงก็จะควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี หากใครมีต่ำก็จะมีปัญหาด้านการควบคุมอารมณ์ของตนเอง เรียกว่าง่าย ๆ ว่าอิศวกันนั่นเอง ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคม หรืออยู่กับคนที่เรารักนั้น เราต้องปรับตัว เข้าหาเขาและเขาต้องปรับตัวเข้าหาเรา ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแข็งขึ้น ไม่ยอมเข้าใจและปรับตัวเข้าหากัน ก็จะทำให้ชีวิตรักหรือชีวิตคู่ไม่สมหวังที่ตั้งใจ ยิ่งคนเรานั้นแต่ละคนต่างมาจากพื้นฐานชีวิตและประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ดังคำว่า “ร้อยพ่อพันแม่” ดังนั้น จึงไม่มีใครที่สามารถเป็นได้ทุกอย่างตามที่ใจของเราคิด และตัวเราเองก็ เช่นเดียวกันที่ไม่สามารถเป็นไปได้อย่างตามใจคนอื่นต้องการ ด้วยความแตกต่างกันเช่นนี้ เราจึงต้องยอมรับข้อบกพร่องและความแตกต่างของกันและกันให้ได้ คู่รักหลายคู่เลิกกันด้วยเหตุผลความแตกต่าง ๆ จนสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้อีกฝ่ายเป็นอย่างมาก เพราะเหตุผลของความแตกต่างไม่น่าจะนำมาเป็นเหตุผล แห่งการเลิกรักกันเลย เพราะไม่มีใครในโลกนี้ไม่มีใครหรอกที่จะไม่แตกต่างกัน “ทมะ” จึงเป็นการฝึกข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน พุดง่าย ๆ ว่า รู้จักทนกันให้ได้ รู้จักยอมรับในความต่างของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน รู้จักแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัย และอภัยภัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นเอาแต่ใจตนเอง หรือถือรั้นเอาอารมณ์ของตนเป็นใหญ่ โดยที่ไม่สนใจอีกฝ่ายเลย

การมีทมะก็เพื่อที่จะทำให้เรายอมรับในข้อบกพร่องของคนรักของเราหรือผู้อื่นได้ รวมทั้งจุดเด่นจุดด้อยของเขาด้วย หลักอันแท้จริงของทมะ คือ การใช้สติและปัญญาในการตัดสินใจ ควบคุมจิตใจ ในการทำความเข้าใจคนที่เรารัก รวมถึงเข้าใจถึงความเป็นไปอันแท้จริงของโลกนี้ด้วย เมื่อทุกคนต่างรู้ว่า ไม่มีใครที่จะสมบูรณ์แบบไปหมดทุกอย่าง ทุกคนต้อง เข้าใจในข้อด้อยและข้อเด่นของผู้อื่น เมื่อเข้าใจผู้อื่นแล้วก็จะจึงจะเป็นผู้ที่สามารถได้รับความเข้าใจจากคนที่เรารัก หรือคนอื่น ๆ ได้เช่นกัน

1.3 ขันติ

ขันติ แปลว่า ความอดทน อดกลั้น ซึ่งหลักธรรมข้อนี้ ไม่ใช่เพียงจำเป็นต่อชีวิตคู่เท่านั้น แต่เป็นหลักที่สำคัญมาก ที่ต้องมีหากต้องการให้ชีวิตสมหวัง สำเร็จดังใจหมาย ความอดทนนั้น เป็นหลักการ ตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ซึ่งแม้แต่ปัจจุบันนี้ก็ตาม หากใครไม่มี ดูเหมือนว่า ชีวิตนี้จะยากที่จะประสบความสำเร็จได้ และสำหรับชีวิตคู่ นั้น นอกจากจะต้องมีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และความเข้าใจกันแล้ว จะต้อง มีความอดทนอดกลั้นอีกด้วย เพราะการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันนอกจากจะมีข้อขัดแย้งแตกต่างทางด้านอุปนิสัย การอบรม ประสบการณ์ เดิม บางครั้งก็อาจมีอุปสรรคมาให้ร่วมเผชิญ หรือบางครั้งอาจมีการทะเลาะเบาะแว้งบาดหมางกัน ซึ่งไม่ว่าจะโดยคำพูดหรือการกระทำ จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม อีกฝ่ายหนึ่ง จะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไป เรื่องร้ายที่น่าจะลุกลาม จึงจะระงับ สงบลงได้ แต่ถ้าระงับห้ามใจไม่ได้ ต่างฝ่ายต่างทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ ก็จะไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ในที่สุดก็ต้องเลิกรากันไป หลักขันตินั้นจะแตกต่างจากหลักของทมะ ตรงที่ขันติมุ่งอดทนที่ร่างกายเป็นหลัก ส่วนหลักของทมะนั้น มุ่งอดทนที่จิตใจและอดทนที่อารมณ์ คนที่มุ่งมั่นจะฝึกให้ขันติมีมากแก่ตน ต้องอดทนต่อความยาก ลำบากที่เกิดขึ้นกับตัวเองให้ได้ โดยเฉพาะในชีวิตคู่ เราต้องอดทนทั้งต่อตัวเราเอง และอดทนกับคนที่เรารัก เพราะในการใช้ชีวิตร่วมกับคนที่เรารัก อาจต้องพบเจอกับความลำบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบภาระงานอาชีพ อุปสรรคก็จะถาโถมเข้ามา หากอดทนไม่ไหว ก็จะทำให้พาครอบครัวไปไม่ถึงฝั่งฝัน

ดังนั้นแล้ว สำหรับชีวิตคู่ การร่วมหัวจมท้ายที่จะอดทนเผชิญและฟันฝ่าต่อความยากลำบาก ไปด้วยกันถือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความรักของคนทั้งสองด้วย โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติ หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสบความตกต่ำคับขัน ทั้งคู่จะต้องมีสติ อดทน อดกลั้น คิดหาอุบาย หรือใช้ปัญญา หาทางแก้ไข ฝ่าฟันไปให้ได้ ความอดทนเพียรพยายามเท่านั้น ที่จะเป็นกำลังใจให้ซึ่งกันและกัน จนสามารถ ผ่านพ้น เหตุการณ์เลวร้ายไปด้วยกันได้ แต่หากขาดความอดทนแล้ว ทั้งคู่ก็จะไม่สามารถประสานใจ ร่วมกันประคับประคองพากันให้รอดพ้นเหตุร้ายต่าง ๆ ได้ หรือแม้แต่จะอดทนอยู่ด้วยกันตลอดรอดฝั่งก็นับว่ายาก บางคู่ บางคน อดทนอะไร นิดหน่อยก็ไม่ได้ ก็จำเป็นต้องเลิกรากันไป แต่หลายคู่แม้ทะเลาะกัน นับพัน ๆ หน ก็ยังอยู่ด้วยกันได้จนแก่ จนเฒ่า จนตายจากกันไป กันนับว่าเป็นหลักธรรมเรื่อง ขันติ นี้เอง

1.4 จาคะ

จาคะ แปลว่า ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน หรือคือการให้นั่นเอง จาคะนั้นมีความหมาย รวมถึงรู้จักสละสิ่งของช่วยเหลือผู้อื่นด้วย ซึ่งโดยปกติของชีวิตคู่ นั้น เราต้องช่วยเหลือเกื้อกูลคนรักของเรา ตลอดเวลา เรียกว่าต้องแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ถ้ามีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมุ่งจะเอาจากคนรักอย่างเดียว ก็จะทำให้เกิดการเบียดเบียน เข้าทำนองรู้ว่

อีกฝ่ายหนึ่งตั้งใจจะเอาเปรียบ ทำให้ไม่อาจอยู่ร่วมกันยึดได้ ซึ่งการให้ที่ดีนั้น จะต้องอยู่บนหลักของ ผู้ให้ด้วยความเต็มใจ ผู้รับก็รับด้วยความสุข ผู้ให้ก็มีความสุข ไปด้วย แต่ถ้าเป็นการบังคับเอาจากผู้อื่นโดยที่ผู้ให้ไม่เต็มใจจะให้ ย่อมไม่ทำให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ การให้ในหลักของจาคะนี้ ไม่ใช่เป็นเพียงการให้ เผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตนได้ เช่น ในคราวที่คู่ครองประสบความทุกข์ ความเจ็บไข้ หรือมีความลำบากต้องการความช่วยเหลือ ก็สามารถ ช่วยเหลือ เสียสละความสุขความพอใจของตน ตลอดจนสิ่งของที่มีเสียสละ ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ ดูแล เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้กำลังใจให้อีกฝ่ายได้

ซึ่งผู้ที่มีจาคะนั้น ถือว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นคุณธรรมที่จำเป็นและจำเป็นต่อชีวิตคู่มาก อีกประเด็นที่สำคัญมากและคนมักมองข้ามกันก็คือ “การให้อภัย” การให้อภัยมักไม่ถูกรวมกับการให้โดยทั่วไป ทั้ง ๆ ที่มีความสำคัญมาก การให้อภัยนั้น อาจเป็นการ สรุบนิยามของความรักที่ดีก็ได้ เพราะเมื่อเราให้อภัยแก่คนที่เรารัก ก็เป็นการแสดงไมตรีจิตเรื่องความจริงใจ ของเราเอง เป็นการแสดงออกถึงการยอมรับความแตกต่าง การเข้าใจในอีกฝ่าย และความอดทนอดกลั้นใน ความผิดที่คู่รักได้ก่อขึ้น ไม่คิดแค้น ไม่คิดเอาคืน มีแต่ความรักให้กันและพร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคด้วย กันอีกครั้ง

สรุป ขรราวาสธรรม คือ คุณสมบัติของผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหมู่ญาติมิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตน หลักการมีขรราวาสธรรม 4 จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตและครอบครัว หากเรามีไว้ แม้เราเป็นคนโสด ไม่ใช่ผู้ครองเรือน หลักคุณธรรมนี้ก็จะเหนี่ยวนำให้มีคนรัก มีเมตตา ทำให้สมหวังในความรักและคู่ครองได้ ซึ่งโดยรวมก็คือ เมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง มีผู้คนเชื่อมั่น เมื่อมีทมะย่อมได้รับปัญญา ควบคุมอารมณ์ได้ เมื่อมีขันติย่อมเกิดทรัพย์และความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ และเมื่อมีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดี เกิดคนรักใคร่ ทำให้มีสมัคพรพรคพวกที่ดีในสังคม เป็นต้น

2. การปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0

2.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

การประยุกต์หลักขรราวาสธรรมกับครอบครัวไทยในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวบนหลักการพื้นฐานของความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล และความเอื้ออาทร โดยมี 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ (ความรู้จักตนเอง) และคุณธรรมประจำใจ (สัจจะ อดทนอดกลั้น และความเสียสละ) แนวทางในการปฏิบัติสามารถสรุปได้ ดังนี้

การรู้จักตนเอง หรือรู้จักประมาณตนว่าเราอยู่ในภาวะใด ระดับใด แล้วทำตัววางตัวให้เหมาะกับภาวะนั้น หรือประเมินตนเองได้ว่า ควรพัฒนาตนแก้ไขให้ดีขึ้นอย่างไร การ

นำมาใช้ในการทำงานและดำเนินชีวิต คุณตนเองว่ามีจุดอ่อนจุดแข็งประการใดแล้ว ก็กลับไปแก้ไขจุด ๆ นั้นให้สำเร็จไปได้ดี ในเรื่องครอบครัวหากขาดข้อนี้ก็พังกันมาเยอะแล้ว เพราะสนใจแต่ความรู้สึกของตนเองอย่างเดียว ไม่ดูว่าการกระทำของตนจะมีผลต่อสมาชิกคนอื่น ๆ อย่างไร ทำให้คนในครอบครัวขาดการเอาใจใส่ดูแล ส่งผลต่อความใกล้ชิดทำให้เกิดความห่างเหิน อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาครอบครัว รวมไปถึงการอดทนต่อทัศนคติที่ไม่ตรงกันระหว่างคนในครอบครัว และปัญหาที่เข้ามาในครอบครัวอื่น ๆ ที่ผู้นำต้องทำหน้าที่ในการตัดสินใจแก้ปัญหาโดยใช้ความอดทนในการรอจังหวะแก้ไข ตลอดจนความรับผิดชอบที่ต้องดูแลครอบครัว เพราะไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ตามครอบครัวยังต้องการความรักความอบอุ่นจากสมาชิกในครอบครัว และการอดทนต่อความชั่วทั้งยังฝึกจิตใจและกายไม่ให้ต่อสิ่งไม่ดี

สรุปความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ต้องมีการปรับตัวให้อยู่ร่วมกันได้เท่าทันในสถานการณ์ในยุคของปัจจุบัน ที่ต้องอดทนกับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่กดดันต่าง ๆ การรู้เท่าทัน รู้จักประมาณตนเอง ตั้งสติในการดำรงชีวิตที่ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอเพียงในครอบครัว สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองและครอบครัว รู้จักอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่วยู่ทางร่างกายและจิตใจจะให้ชีวิตที่เป็นสุข

2.2 ด้านมั่นคงภายในครอบครัว

การประยุกต์ใช้หลักพราวาสธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของความพอเพียง ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยมี 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ (ในด้านฝึกตน) และคุณธรรมประจำใจ (การใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย และความพอเพียง) แนวทางในการปฏิบัติสามารถสรุปได้ ดังนี้

โดยผู้ครองเรือนที่ต้องหัดฝึกตนให้เข้มแข็ง ข่มอารมณ์ของตนเองได้ สามารถระงับยับยั้งใจตัวเองได้ในทุกกรณี ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ ไร้เหตุผล ไม่โกรธง่าย เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งทำหรือพูดไม่ถูกใจ เป็นการระงับเหตุทะเลาะกัน ต้องให้อภัยกัน ในขณะเดียวกัน ก็จำเป็นต้องหาทางหรือหาวิธีปรับปรุงตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในด้านความประพฤติ ด้านการทำความากินเป็นต้น และซื่อสัตย์สุจริตแต่การทำการงานใดก็ต้องทำด้วยเหตุผล และทำบนหลักการของความพอประมาณ ทำให้ห่างไกลจากอบายมุขทั้งหลาย ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ยึดหลักการของความพอเพียง ใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะของตนจนก่อหนี้สิน

สรุปพราวาสผู้ครองเรือน โดยเป็นหลักธรรมที่จำเป็นในการครองชีวิตคู่อยู่ร่วมกัน และเป็นหลักธรรมช่วยควบคุมให้บุคคลในตระกูลมีความสมานสามัคคีกลมเกลียวกัน ทำให้ชีวิตคู่ของผู้ครองเรือนมีความสุขร่มเย็นตามสมควร

2.3 ด้านสังคมและประเทศชาติ

การประยุกต์หลักพราวาสธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของการประพฤติเป็นแบบอย่าง ความเสมอต้นเสมอปลาย และการให้อภัยรู้จักเสียสละ โดยมี 2 เงื่อนไข คือ ความรู้

(การรู้จักอดทนอดกลั้น) และคุณธรรม (การรู้จักการเสียสละ) แนวทางในการปฏิบัติสามารถสรุปได้ ดังนี้

การแสดงความรัก ความอบอุ่น ความเมตตา ด้วยการให้การบำรุงเลี้ยงให้คนในครอบครัวได้มีความเป็นอยู่ที่ดีที่เอื้อต่อการมีสุขภาพอนามัยทั้งกายและใจที่สมบูรณ์ ยอมเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูบุตรหลานอย่างใกล้ชิดโดยไม่ยอมปกติกี่ให้ความรักความอบอุ่น แต่ในยามที่ประสบปัญหาที่พร้อมจะให้กำลังใจและคำปรึกษาแนะนำ

สรุปการทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีต่อสถาบันครอบครัว สังคมและประเทศชาติ การปฏิบัติดีการปฏิบัติชอบ และการบริหารจัดการที่ดี อันจะส่งผลให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุผลสำเร็จ ประชาชนบนผืนแผ่นดินไทยอยู่อย่างมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถช่วยเหลือตนเองได้พึ่งตนเองได้ โดยไม่เป็นภาระของครอบครัวมากนักจะทำให้ประเทศมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

3. หลักฆราวาสธรรมที่นำมาบูรณาการกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0

3.1 หลักฆราวาสธรรมด้านสัจจะ

ด้านการมีสัจจะ - ปลุกนิสสัยความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัว เป็นคนหนักแน่น มั่นคง มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบหน้าที่การงาน ได้รับการเคารพยกย่อง มีคนเชื่อถือและยำเกรง - ครอบครัวมีความมั่นคง ได้รับเกียรติยศชื่อเสียง

สรุปจะเห็นว่ามีผลสำคัญต่อครอบครัว คือ ครอบครัวใดก็ตามมีความสุข ซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจต่อกันครอบครัวนั้นก็มีความสุข

3.2 หลักฆราวาสธรรมด้านทมะ

ด้านการมีทมะ ปลุกฝึgniสสัยการฝึกฝนตนให้เกิดขึ้นในตัว ทำให้เป็นคนมีความสามารถในการทำงาน ไม่มีเวรกับใคร ยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิดได้ สามารถตั้งตัวได้ มีปัญญาเป็นเลิศ

สรุปจะเห็นว่ามีผลสำคัญต่อครอบครัว สามภรรยาเมื่อปฏิบัติตามฆราวาสธรรมแล้วสามารถบังคับใจในเมื่อสิ่งกิเลสธรรมเกิดขึ้นครอบงำ มิให้หุนหันพุดหรือทำลงไปด้วยอำนาจโทสะ อูบายเครื่องขมใจนั้น สำเร็จด้วยคุณธรรม

3.3 หลักฆราวาสธรรมด้านขันติ

ด้านการมีขันติ ปลุกฝึgniสสัยการอดทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ทำงานได้ผลดี สามารถเป็นหลักในครอบครัวได้ สามารถเป็นหลักให้กับบริวารได้ ไม่มีเรื่องวิวาทกับคนอื่น ไม่หลงผิดไปทำความชั่วได้ ทำให้ได้ทรัพย์มา

สรุปจะเห็นว่ามีผลสำคัญต่อครอบครัว ครอบครัวใดก็ตามเมื่อมีขันติ ย่อมมีความอดทนอดกลั้นได้แก่ ความตั้งใจได้ ทำอะไรโดยไม่หุนหันพลันแล่น อันความอดทนอดกลั้น

นี้ เป็นอุบายตัดต้นเหตุแห่งผลร้ายให้สงบลงได้ ทั้งเป็นปัจจัยเพื่อรักษาครอบครัวให้มีความสุข ครอบครัวนั้นเมื่อปฏิบัติตามนี้ก็มีความสุข

3.4 หลักฆราวาสธรรมด้านจาคะ

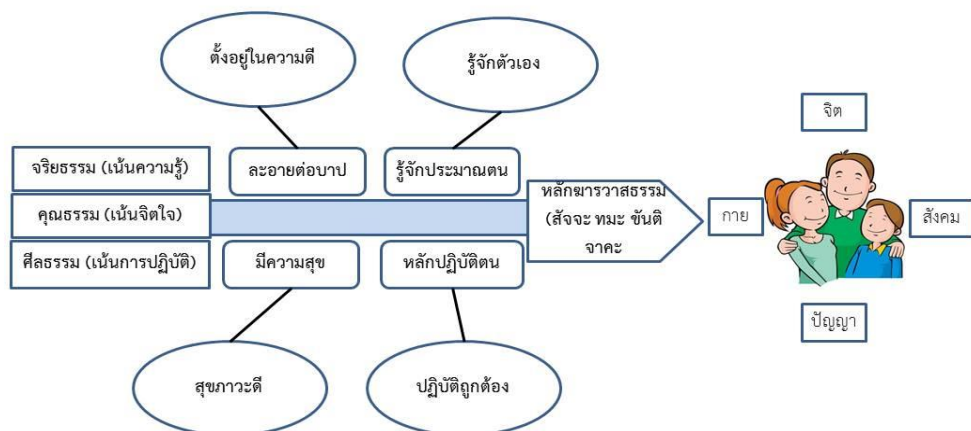
ด้านการมีจาคะ ปลุกฝังการมีอารมณ์พอใจและนิยเสียสละให้เกิดขึ้นในตัว เป็นการสร้างความปลอดภัยแก่ตนเอง เป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั่วไป ครอบครัวและสังคม เป็นสุข มีกัลยาณมิตรรอบตัว

สรุปจะเห็นว่าความสำคัญต่อครอบครัว ครอบครัวใดก็ตามเมื่อปฏิบัติหลักฆราวาสด้านจาคะ จะเกิดการสละสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปัน อันเป็นกิจสำคัญในสังคมที่อยู่ร่วมกันเป็นการผูกมิตรไมตรีไว้ได้เป็นอย่างดี ครอบครัวนั้นก็มีความสุข เพราะได้สงเคราะห์กันเป็นการยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน

สรุปหลักฆราวาสธรรมที่นำมาบูรณาการกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 คุณของการมีฆราวาสธรรมโดยรวมคือ เมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง เมื่อมีทมะ ย่อมได้รับปัญญา เมื่อมีขันติย่อมเกิดทรัพย์ในบ้าน และเมื่อมีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดีได้ เป็นสมัคพรพรคพวก ในสังคม

4. สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0

รูปแบบองค์ความรู้ใหม่

การนำหลักฆราวาสธรรมปลุกฝังกับการปฏิบัติในครอบครัว หลักธรรมสำหรับการอยู่ครองเรือน หมายถึง หลักธรรมสำหรับการครองชีวิตที่ดีของฆราวาสโดยที่ ฆราวาส ซึ่ง

หมายถึงคนมีเหย้ามีเรือน มีครอบครัว หรือที่เรียกว่า คฤหัสถ์ คือ ผู้ครองเรือนนั้น จะเป็นคนมีฐานะมั่นคง มีครอบครัวเป็นปึกแผ่น เป็นฝั่งเป็นฝามั่นคง มีความสุขตามวิสัยของชาวบ้านทั่วไป จะต้องรู้จักปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้า รู้จักปลูกฝังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นในใจ ยึดถือปฏิบัติตามหลักพรหมวิหารธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การใช้ตัวกลั่นกรองผ่านทางกาย จิต ปัญญา และสังคมเป็นตัวเชื่อมโยงการฟื้นฟูสังคมมุ่งเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสถาบันในระดับมหภาค ซึ่งยังเปิดโอกาสให้พลเมืองในฐานะสมาชิกของสังคมเข้ามามีบทบาทในการร่วมเปลี่ยนแปลงและฟื้นฟูประเทศชาติอย่างจำกัด ซึ่งความตระหนักรู้เป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ถนัดนัก เนื่องจากบุคคลส่วนใหญ่ขาดเครื่องมือการเรียนรู้ที่จะช่วยเอื้อให้ตนเองสามารถรับรู้ถึงศักยภาพภายในที่จะเป็นต้นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงในระดับที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น จิตปัญญาศึกษานับเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่สำคัญซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพภายในของปัจเจกบุคคล ให้มีพลังในการฟื้นฟูและสร้างสรรค์สังคมในมิติต่าง ๆ ให้สามารถทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพในชีวิตประจำวันและท่ามกลางสภาวะวิกฤตในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสภาพการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบัน องค์ความรู้และเครื่องมือจิตตปัญญาศึกษาจึงนับได้ว่าเป็นทางออกที่สำคัญที่จะช่วยเอื้อให้ระดับบุคคลและครอบครัวสามารถนำมาเป็นตัวกลั่นกรอง พิจารณาให้กาย จิต และปัญญา แสดงออกในพฤติกรรมที่ดีต่อครอบครัวและต่อสังคม

การสร้างกรอบในการยึดถือธรรมโดยใช้ศีลธรรม (เน้นปฏิบัติ) คุณธรรม (เน้นจิตใจ) และจริยธรรม (เน้นความรู้) ฝึกปฏิบัติจนนำไปสู่การพัฒนาด้านรู้เท่าทัน (รู้จักตนเอง ปฏิบัติถูกต้อง (ทักษะชีวิต) ตั้งมั่นอยู่ในความดี (ละอายบาปทั้งปวง) และมีสุขภาวะที่ดี (สุขแท้) เพื่อเกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ แก่นแท้ของหลักปฏิบัติตนโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมกับการปฏิบัติตนสู่ความดีงาม และพัฒนาตนสู่ความเจริญแก่ครอบครัว

อภิปรายผล

1. ด้านหลักพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ เป็นหลักธรรมของการฝึกฝนควบคุมอารมณ์ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการประคับประคองชีวิตคู่ให้อยู่ร่วมกันไปได้ตลอดรอดฝั่ง จนตลอดมีลูกกลายเป็นครอบครัวเดียวกัน แต่ถ้าทั้งสองฝ่ายไม่เคยฝึกการควบคุมอารมณ์ของตนเองมาก่อน การยกระดับคุณธรรมในจิตใจหลังการแต่งงานย่อมไม่เกิดขึ้นและจะแปรสภาพออกไปในทางทำร้ายจิตใจกันและกันด้วยคำพูดไม่ดีต่าง ๆ และในที่สุดต่างฝ่ายย่อมอดทนอารมณ์ของอีกฝ่ายไม่ได้ การหย่าร้างย่อมเกิดขึ้นได้ในตอนจบการฝึกฝนควบคุมอารมณ์ในจิตใจของตนเองไม่ให้เป็นคนเจ้าอารมณ์มาตั้งแต่ก่อนแต่งงานคือหนทางป้องกันการหย่าร้างได้อย่างดีที่สุด การครองเรือนครอง

รักจำเป็นต้องมีที่ปรึกษาให้คำแนะนำตั้งแต่การคัดเลือกคู่ครองที่เหมาะสม การทำหน้าที่ของสามีภรรยาที่ดี การทำหน้าที่ลูกเขยลูกสะใภ้ที่ดี การทำหน้าที่พ่อแม่ต่อลูกที่ดี และการประคับประคองครอบครัวให้เป็นสถาบันที่เข้มแข็ง ตลอดจนการดูแล รักษาความรักของคนในครอบครัว

2. ด้านการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ด้านมั่นคงภายในครอบครัว และด้านสังคมและประเทศชาติ เห็นได้ว่าทั้ง 3 ประเด็นนี้ ถือได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐาน และเป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญที่สุดในการทำหน้าที่สร้างคน บ่มเพาะพฤติกรรมที่เหมาะสม กำหนดวิถีของบุคคล และความมั่นคงทางสังคม ถ้าครอบครัวมีความมั่นคง แข็งแรงจะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันภัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลากหลายมิติที่มีผลต่อการพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว และไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด สถาบันครอบครัวก็จะสามารถปรับตัว สามารถอยู่ได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี ฉะนั้น บ้านและครอบครัว จึงมีความสำคัญที่สุดดังนั้น การจะให้ครอบครัวอบอุ่นและเข้มแข็งได้นั้น มีหลักสำคัญเช่น การมีสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวปรับตัวเข้าหากัน เรียนรู้ร่วมกัน อภัยให้กัน บทบาทของแต่ละคนในครอบครัวที่ต้องทำหน้าที่ต่อกัน ให้ความใกล้ชิดมีเวลาให้สมาชิกในครอบครัว และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว เป็นต้น

3. ด้านหลักขรവാธธรรมที่นำมาบูรณาการกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ หลักขรวาธธรรมด้านสัจจะ หลักขรวาธธรรมด้านทมะ หลักขรวาธธรรมด้านขันติ และหลักขรวาธธรรมด้านจาคะ คือ ในปัจจุบันครอบครัวไทยกำลังเผชิญกับภัยคุกคาม สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในหลากหลายมิติทั้งดีและไม่ดี ทำให้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว การสร้างความอบอุ่นในครอบครัวให้เกิดขึ้นนั้น ครอบครัวต้องทำหน้าที่และสามารถรับมือตอบโต้บทบาทได้อย่างเหมาะสม สมาชิกในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และครอบครัวสามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อเป็นเกราะคุ้มกันที่ดี รวมถึงสมาชิกครอบครัวสามารถอยู่เย็นหายัดได้ในสภาวะการณ์ของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4. การสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการบูรณาการหลักขรวาธธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ การนำหลักขรวาธธรรมปลูกฝังกับการปฏิบัติในครอบครัว การใช้ตัวกลั่นกรองผ่านทางกาย จิต ปัญญา และสังคมเป็นตัวเชื่อม การสร้างกรอบในการยึดถือธรรมโดยใช้ศีลธรรม (เน้นปฏิบัติ) คุณธรรม (เน้นจิตใจ) และจริยธรรม (เน้นความรู้) ฝึกปฏิบัติจนนำไปสู่การพัฒนาความรู้เท่าทัน (รู้จักตนเอง) ปฏิบัติถูกต้อง (ทักษะชีวิต) ตั้งมั่นอยู่ในความดี (ละอายบาปทั้งปวง) และมีสุขภาวะที่ดี (สุขแท้) เพื่อเกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ แก่นแท้ของหลักปฏิบัติตนโดยใช้หลักขรวาธธรรมกับการปฏิบัติตนสู่ความดีงาม และพัฒนาตนสู่ความเจริญแก่ครอบครัว

สรุป

1. หลักฆราวาสธรรม

หลักฆราวาสธรรม หรือธรรมของผู้ครองเรือนนั้น เมื่อครอบครัวยุคไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้ประพฤติธรรมปฏิบัติตามที่ 4 ข้อแล้ว ย่อมประสบความสำเร็จและแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างแน่นอน มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 สัจจะ

สัจจะ เป็นหลักความซื่อสัตย์ ความจริงใจต่อคนที่เรารัก ซึ่งธรรมชาติของคนเรานั้นก็ย่อมต้องการความจริงใจ หากไม่มีความจริงใจให้กัน อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องรู้ ตัวแน่ ๆ บางคน ขนาดไม่ค่อยสนิทกันยังรู้เลยว่าคนอื่นไม่จริงใจกับตนเอง ดังนั้นการคบหาสมาคมระหว่างบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด จำต้องมีหลักธรรมสัจจะข้อนี้อยู่ด้วยเสมอ แต่การมีความจริงใจอย่างเดียวโดยไม่แสดงออกก็ยังไม่พอ เพราะการแสดงออกซึ่งความซื่อสัตย์และความจริงใจต่อบุคคลที่เรารู้จักจะทำให้เป็นรากฐานสำคัญที่สืบสานความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งหากมีความจริงใจและซื่อสัตย์ ความสัมพันธ์ต่อกันก็จะสามารถสานต่อสัมพันธ์กันในระยะยาวได้ต่อไป ส่วนสำหรับคนที่มีความรักนั้น การมีความซื่อสัตย์และความจริงใจให้คนรักนั้น จะต้องดูแลและพิถีพิถันมากกว่าคนทั่วไป เพราะการมีชีวิตคู่หนึ่งย่อมต้องการทำให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อใจระหว่างคู่รัก หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดสัจจะต่อคนรัก ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความร้าวฉานได้ง่าย ทำให้ทั้งสองฝ่าย หวาดระแวงแคลงใจกัน และไม่ยากนักที่จะแตกหักเลิกรากันไป ยกที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม

1.2 ทมะ

ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ของตนเอง การปรับตัว เข้าหาเขาและเขาต้องปรับตัวเข้าหาเรา ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแข็งขืน ไม่ยอมเข้าใจและปรับตัวเข้าหากัน ก็จะทำให้ชีวิตรักหรือชีวิตคู่ไม่สมหวังดั่งตั้งใจ ยิ่งคนเรานั้นแต่ละคนต่างมาจากพื้นฐานชีวิตและประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ดังคำว่า “ร้อยพ่อพันแม่” ดังนั้น จึงไม่มีใครที่สามารถเป็นได้ทุกอย่างตามที่ใจของเราคิด และตัวเราเองก็ เช่นเดียวกันที่ไม่สามารถเป็นได้ทุกอย่างตามใจคนอื่นต้องการ ด้วยความแตกต่างกันเช่นนี้ เราจึงต้องยอมรับข้อบกพร่องและความแตกต่างของกันและกันให้ได้ คู่รักหลายคู่เลิกกันด้วยเหตุผลความแตกต่างจน สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้อีกฝ่ายเป็นอย่างมาก เพราะเหตุผลของความแตกต่างไม่น่าจะนำมาเป็นเหตุผล แห่งการเลิกรากันเลย เพราะการฝึกข่มใจจะบังคับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักทนกันให้ได้ รู้จักยอมรับในความต่างของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน รู้จักแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัย และอภัยต่อกันกลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นเอาแต่ใจตนเอง หรือถือรั้นเอาอารมณ์ของตนเป็นใหญ่ โดยที่ไม่สนใจอีกฝ่ายเลย

1.3 ขันติ

ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้น เพราะการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันนอกจากจะมีข้อขัดแย้งแตกต่างทางด้านอุปนิสัย การอบรม ประสบการณ์เดิม บางครั้งก็อาจมีอุปสรรคมาให้ร่วมเผชิญ หรือบางครั้งอาจมีการทะเลาะเบาะแว้ง บาดหมางกัน ซึ่งไม่ว่าจะโดยคำพูดหรือการกระทำ จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไป เรื่องร้ายที่น่าจะลุกลามจึงจะระงับ สงบลงไป แต่ถ้าระงับห้ามใจไม่ได้ ต่างฝ่ายต่างทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ ก็จะไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ในที่สุดก็ต้องเลิกรากันไปหลักขันตินั้นจะแตกต่างจากหลักของทมะ ตรงที่ขันติมุ่งอดทนที่ร่างกายเป็นหลัก ส่วนหลักของทมะนั้น มุ่งอดทนที่จิตใจและอดทนที่อารมณ์ คนที่มุ่งมั่นจะฝึกให้ขันติมีมากแถม ต้องอดทนต่อความยาก ลำบากที่เกิดขึ้นกับตัวเองให้ได้ โดยเฉพาะในชีวิตคู่ เราต้องอดทนทั้งต่อตัวเราเอง และอดทนกับคนที่เรารัก เพราะในการใช้ชีวิตร่วมกับคนที่เรารัก อาจต้องพบเจอกับความลำบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่าง ๆ

1.4 จาคะ

จาคะ มีความหมายถึงรู้จักสละสิ่งของช่วยเหลือผู้อื่นด้วย ซึ่งโดยปกติของชีวิตคู่ นั้น เราต้องช่วยเหลือเกื้อกูลคนรักของเรา ตลอดเวลา เรียกว่าต้องแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ถ้ามีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมุ่งจะเอาจากคนรักอย่างเดียว ก็จะทำให้เกิดการเบียดเบียน เข้าทำนองรู้ว่า อีกฝ่ายหนึ่งตั้งใจจะเอาเปรียบ ทำให้ไม่อาจอยู่ร่วมกันยึดได้ ซึ่งการให้ที่ดีนั้น จะต้องอยู่บนหลักของ ผู้ให้ด้วยความเต็มใจ ผู้รับก็รับด้วยความสุข ผู้ให้ก็มีความสุข ไปด้วย แต่ถ้าเป็นการบังคับเอาจากผู้อื่นโดยที่ผู้ให้ก็ไม่เต็มใจจะให้ ย่อมไม่ทำให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ การให้ในหลักของจาคะนี้ ไม่ใช่เป็นเพียงการให้ เผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจ และความสุขส่วนตนได้ เช่น ในคราวที่คู่ครองประสบความทุกข์ ความเจ็บไข้ หรือมีความลำบากต้องการความช่วยเหลือ ก็สามารถ ช่วยเหลือ เสียสละความสุขความพอใจของตน ตลอดจนสิ่งของที่มี เสียสละ ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ ดูแล เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้กำลังใจให้อีกฝ่ายได้

สรุป ขรวาสาธรรม คือ คุณสมบัติของผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหมู่ญาติมิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตน หลักการมีขรวาสาธรรม 4 จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตและครอบครัว หากเรามีไว้ แม้เราเป็นคนโสด ไม่ใช่ผู้ครองเรือน หลักคุณธรรมนี้จะเหนี่ยวนำให้มีคนรัก มีเมตตา ทำให้สมหวังในความรักและคู่ครองได้ ซึ่งโดยรวมก็คือ เมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง มีผู้คนเชื่อมั่น เมื่อมีทมะ ย่อมได้รับปัญญา ควบคุมอารมณ์ได้ เมื่อมีขันติย่อมเกิดทรัพย์และความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ และเมื่อมีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดี เกิดคนรักใคร่ ทำให้มีสมัคพรพรพวักที่ดีในสังคม เป็นต้น

2. การปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0

2.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

การประยุกต์หลักขรราวาสธรรมกับครอบครัวไทยในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวบนหลักการพื้นฐานของความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล และความเอื้ออาทร โดยมี 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ (ความรู้จักตนเอง) และคุณธรรมประจำใจ (สัจจะ อดทนอดกลั้น และความเสียสละ) คือ การรู้จักตนเอง หรือรู้จักประมาณตนว่าเราอยู่ในภาวะใด ระดับใดแล้วทำตัว วางตัวให้เหมาะกับภาวะนั้น หรือประเมินตนเองได้ว่า ควรพัฒนาตนแก้ไขให้ดีขึ้นอย่างไร การนำมาใช้ในการทำงานและดำเนินชีวิตตนเองว่ามีจุดอ่อนจุดแข็งประการใดแล้ว ก็กลับไปแก้ไขจุด ๆ นั้นให้สำเร็จไปได้ดี ความห่างเหินเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาครอบครัว รวมไปถึงการอดทนต่อทัศนคติที่ไม่ตรงกันระหว่างคนในครอบครัว และปัญหาที่เข้ามาในครอบครัวอื่น ๆ ที่ผู้นำต้องทำหน้าที่ในการตัดสินใจแก้ปัญหาโดยใช้ความอดทนในการรอจังหวะแก้ไข ตลอดจนความรับผิดชอบต่อดูแลครอบครัว เพราะไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ตาม ครอบครัวยังต้องการความรักความอบอุ่นจากสมาชิกในครอบครัว และการอดทนต่อความขัดแย้งยังฝึกจิตใจและกายไม่ให้ต่อสิ่งไม่ดี

2.2 ด้านมั่นคงภายในครอบครัว

การประยุกต์ใช้หลักขรราวาสธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของความพอเพียง ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยมี 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ (ในด้านฝึกตน) และคุณธรรมประจำใจ (การใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย และความพอเพียง) คือ การฝึกตนให้ข่มใจ ข่มอารมณ์ของตนเองได้ สามารถระงับยับยั้งใจตัวเองได้ในทุกกรณี ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ ไร้เหตุผล ไม่โกรธง่าย เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งทำหรือพูดไม่ถูกใจ เป็นการระงับเหตุทะเลาะกัน ต้องให้อภัยกัน ในขณะเดียวกัน ก็จำเป็นต้องหาทางหรือหาวิธีปรับปรุงตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในด้านความประพฤติ ด้านการทำมาหากิน เป็นต้น และข้อสำคัญสุจริตแต่การทำงานใดก็ต้องทำด้วยเหตุผล และทำบนหลักการของความพอประมาณ ทำให้ห่างไกลจากอบายมุขทั้งหลาย ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ยึดหลักการของความพอเพียง ใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือยเกินฐานะของตนจนก่อหนี้สิน

2.3 ด้านสังคมและประเทศชาติ

การประยุกต์หลักขรราวาสธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของการประพฤติเป็นแบบอย่าง ความเสมอต้นเสมอปลาย และการให้อภัยรู้จักเสียสละ โดยมี 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ (การรู้จักอดทนอดกลั้น) และคุณธรรม (การรู้จักการเสียสละ) คือ การแสดงความรัก ความอบอุ่น ความเมตตา ด้วยการให้การบำรุงเลี้ยงให้คนในครอบครัวได้มีความเป็นอยู่ที่ดีที่เอื้อต่อการมีสุขภาพอนามัยทั้งกายและใจที่สมบูรณ์ ยอมเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูบุตรหลานอย่างใกล้ชิดโดยในยามปกติก็ให้ความรักความอบอุ่น แต่ในยามที่ประสบปัญหาที่พร้อมจะให้กำลังใจและคำปรึกษาแนะนำ

สรุปการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 การทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีต่อสถาบันครอบครัว สังคมและประเทศชาติ การปฏิบัติดีการปฏิบัติชอบและมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้ทำให้ประเทศมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

3. หลักขรวาสาธรรมที่นำมาบูรณาการกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0

3.1 หลักขรวาสาธรรมด้านสัจจะ

ด้านการมีสัจจะ ปลุกนึสัยความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัว เป็นคนหนักแน่น มั่นคง มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบหน้าที่การงาน ได้รับการเคารพยกย่อง มีคนเชื่อถือและยำเกรง ครอบครัวมีความมั่นคง ได้รับเกียรติยศชื่อเสียง

3.2 หลักขรวาสาธรรมด้านหมะ

ด้านการมีหมะ ปลุกฝึงนึสัยรักการฝึกฝนตนให้เกิดขึ้นในตัว ทำให้เป็นคนมีความสามารถในการทำงาน ไม่มีเวรกับใคร ยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิดได้ สามารถตั้งตัวได้ มีปัญญาเป็นเลิศ

3.3 หลักขรวาสาธรรมด้านขันติ

ด้านการมีขันติ ปลุกฝึงนึสัยการอดทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่างๆ ทำงานได้ผลดี สามารถเป็นหลักในครอบครัวได้ สามารถเป็นหลักให้กับบริวารได้ ไม่มีเรื่องวิวาทกับคนอื่น ไม่หลงผิดไปทำความชั่วได้ ทำให้ได้ทรัพย์มา

3.4 หลักขรวาสาธรรมด้านจาคะ

ด้านการมีจาคะ ปลุกฝึงการมีอารมณ์ผ่องใสและนึสัยเสียสละให้เกิดขึ้นในตัว เป็นการสร้างความปลอดภัยแก่ตนเอง เป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั่วไป ครอบครัวและสังคมเป็นสุข มีกัลยาณมิตรรอบตัว

สรุปหลักขรวาสาธรรมที่นำมาบูรณาการกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 คุณของการมีขรวาสาธรรมโดยรวมคือ เมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง เมื่อมีหมะ ย่อมได้รับปัญญา เมื่อมีขันติย่อมเกิดทรัพย์ในบ้าน และเมื่อมีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดีไว้เป็นสมัคพรพรคพวก ในสังคม

4. การสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการบูรณาการหลักขรวาสาธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่

การนำหลักขรวาสาธรรมปลุกฝึงกับการปฏิบัติในครอบครัว หลักธรรมสำหรับการอยู่ครองเรือน หมายถึง หลักธรรมสำหรับการครองชีวิตที่ดีของขรวาสา มีครอบครัวเป็นปึกแผ่น เป็นฝั่งเป็นฝามั่นคง มีความสุขตามวิสัยของชาวบ้านทั่วไป จะต้องรู้จักปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้า รู้จักปลุกฝึงกุศลธรรมให้เกิดขึ้นในใจ ยึดถือปฏิบัติตามหลักขรวาสาธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ หมะ ขันติ และจาคะ

การใช้ตัวกลั่นกรองผ่านทางกาย จิต ปัญญา และสังคมเป็นตัวเชื่อมโยงการฟื้นฟูสังคมมุ่งเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสถาบันในระดับมหภาค ซึ่งยังเปิดโอกาสให้พลเมืองในฐานะสมาชิกของสังคมเข้ามามีบทบาทในการร่วมเปลี่ยนแปลงและฟื้นฟูประเทศชาติอย่างจำกัด ซึ่งความตระหนักรู้เป็นสิ่งที่ทำได้ไม่มากนัก เนื่องจากบุคคลส่วนใหญ่ขาดเครื่องมือการเรียนรู้ที่จะช่วยเอื้อให้ตนเองสามารถรับรู้ถึงศักยภาพภายในที่จะเป็นต้นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงในระดับที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น จิตตปัญญาศึกษานับเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่สำคัญซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพภายในของปัจเจกบุคคล ให้มีพลังในการฟื้นฟูและสร้างสรรค์สังคมในมิติต่าง ๆ ให้สามารถทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพในชีวิตประจำวันและท่ามกลางสภาวะวิกฤตในรูปแบบต่าง

การสร้างกรอบในการยึดถือธรรมโดยใช้ศีลธรรม (เน้นปฏิบัติ) คุณธรรม (เน้นจิตใจ) และจริยธรรม (เน้นความรู้) ฝึกปฏิบัติจนนำไปสู่การพัฒนาความรู้เท่าทัน (รู้จักตนเอง) ปฏิบัติถูกต้อง (ทักษะชีวิต) ตั้งมั่นอยู่ในความดี (ละอายบาปทั้งปวง) และมีสุขภาวะที่ดี (สุขแท้) เพื่อเกิดการพัฒนาร่างกายและจิตใจ แก่นแท้ของหลักปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมาธรรมกับการปฏิบัติตนสู่ความดีงาม และพัฒนาตนสู่ความเจริญแก่ครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ในการปลูกฝังจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวควรทำหน้าที่นี้ตั้งแต่ยังเด็ก การศึกษาองค์ความรู้จากการวิจัยนี้จะทำให้พ่อแม่และลูก หรือสมาชิกในครอบครัวได้เรียนรู้วิธีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี

1.2 หญิงโสดหรือชายโสดที่ยังอาศัยอยู่กับพ่อแม่พี่น้อง ก็สามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยนี้ มาประยุกต์ใช้เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ทั้งทางด้านการบริหารจัดการการเงินของตนเอง และครอบครัว ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อแม่ พี่น้อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 ควรสนับสนุนให้มีกิจกรรม สำหรับครอบครัว ชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0

1.2 ผู้นำครอบครัวควรเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านของการมีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมโดยการนำหลักพุทธธรรมมาใช้กับสมาชิกในครอบครัว และประพฤติปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาการส่งเสริมหลักธรรมกับการสร้างเครือข่ายครอบครัวในระดับ ตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด

2.2 การศึกษาเครือข่ายทางสังคม วิถีวัฒนธรรมในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่มีผลต่อครอบครัวที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตมีผลอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำราญ บุญปราบ. (2554). *การนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตประจำวันของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านตำบลช้างกลาง อำเภอลำปลายงัง จังหวัดนครราชสีมา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับประชาชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 14), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวิมล บุณณะ. (2555). *ปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคมที่ไม่ควรมองข้าม*. สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.